

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (final draft).

Viite:

Imppola, J. J. (2022). USA:n rahojen kummajaiset eli 3 centin ja 3 dollarin rahat. *Numismaatikko*, 58(1), 12–15.

Jorma J. Imppola

USA:n rahojen kummajaiset eli 3 centin ja 3 dollarin rahat

Kun Yhdysvallat sai valtiollisen ja poliittisen tilansa vakiinnutettua, oli aika myös luoda toimiva rahajärjestelmä. Rahajärjestelmän perustaksi tuli käytännön syistä Keski- ja Etelä-Amerikassa käytössä olleen Espanjan rahajärjestelmän mukaiset rahat. Espanjalainen rahajärjestelmä koostui realeista ja escudoista siten, että suurin hopearaha oli 8 realin raha, jota kutsuttiin nimellä ”Spanish dollar”. Nämä 8 realin hopearahat kiersivät normaalissa rahaliikenteessä myöskin nuoren USA:n alueella ja niitä siis yleisesti kutsuttiin dollareiksi.

Kuva 1. Meksikon 8 realia 1776 Carolus III, Mexico Cityn rahapaja, paino noin 27 g. Lähde: <https://www.acsearch.info/image.html?id=3836021> Kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma Imppola, SeAMK.

Oli siis vain luontevaa, että Yhdysvaltojen oman rahajärjestelmän perustaksi tuli tämä kansainvälisessäkin kaupassa arvonsa ja luottamuksensa vakiinnuttanut ”Espanjan siirtomaadollari”.

Kuva 2. Yhdysvallat 1 dollari 1794, halkaisija 39,5 mm ja paino noin 27 g. Hopeapitoisuus 89 o/oo. Lähde: <https://www.acsearch.info/image.html?id=3836021> Kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma Imppola, SeAMK.

Yhdysvaltojen kultarahojen perusrahaksi tuli 1700-luvun lopulla eagle, joka vastasi 10 dollaria. 5 dollarin rahaa kutsuttiin siten half eagleksi ja quarter eagle oli siten 2½ dollarin kultaraha. Sarja täydentyi vuonna 1849 yhden dollarin pikkukultarahalla ja suurimmalla nimellis arvolla eli 20 dollarin kultarahalla (double eagle). Nämä nimellisarvot johtuivat ilmeisesti siitä, että espanjalaisen standardin mukaisten kultarahojen käytössä olleet nimellisarvot olivat 8, 4, 2, 1 ja ½ escudoa tuli samankaltainen jako käyttöön myös USA:ssa: \$20, \$10, \$5, \$2½ ja \$1. Eli sarjan kummajainen, \$2½, vastasi periaatteessa 1 escudon kultarahaa, vaikka dollarin kulta-arvo oli korkeampi kuin escudon.

Kuva 3. Yhdysvaltain eagle (10 dollaria) vuodelta 1795. Rahan paino on 17,5 grammaa ja halkaisija 33 mm. Sen kultapitoisuus on 920 o/oo. Lähde: <https://www.usacoinbook.com/us-coins/600/liberty-cap-gold-eagle-small.jpg> Kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma Imppola, SeAMK.

3. maaliskuuta vuonna 1851 Yhdysvaltain kongressi valtuutti julkaisemaan 3 centin postimerkin sekä rahapajan valmistamaan kolmen centin pieniä hopearahoja, jotta tuolloin käyttöönotetun perusarvoisen 3 centin postimerkin sai ostettua kätevästi yhdellä kolikolla tarvitsematta käyttää kolmea yleisön laajasti epäsuosimaa 1 centin suurehkoa (halkaisija 28,5 mm ja paino 10,89 g) kuparirahaa. Kolmen centin hopearahasta tunnetaan kolme eri tunnuspuolivarianttia: malli 1851 – 1853 (reunukseton tähti), malli 1854 – 1859 (tähdessä kaksoisreunus) ja malli 1860 – 1873 (tähdessä reunus).

Kuva 4. Yhdysvaltain mallin 1851 – 1856 3 centin postimerkki ja 3 centin hopearahan eri

tunnuspuolivariantit aikajärjestyksessä. Kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma Impola, SeAMK.

Ensimmäisen tyyppin (1851 - 1853) 3-centtiset painavat 0,80 grammaa, niiden halkaisija on 14,0 mm ja ne ovat 750 o/oo hopeaa. Rahoja lyötiin joka vuosi Philadelphiassa (ei rahapajan kirjainta) ja myös vuonna 1851 New Orleansissa (O, 720 000 kpl). Hyvin suurten valmistusmäärien vuoksi Philadelphiaan lyödyt kolme-centtiset ovat yleisiä ja maksavat normaalikuntoisina kymppi – pari. New Orleansin 3-centtisen saa keräilykelpoisessa kunnossa noin 50 eurolla.

Toisen tyyppin (1854 - 1859) 3-centtiset painavat 0,75 grammaa, niiden halkaisija on 14,0 mm ja ne ovat 900 o/oo hopeaa. Kaikki toisen tyyppin rahat lyötiin Philadelphiassa. Suhteellisen suurten valmistusmäärien vuoksi ne ovat aika helposti saatavissa ja maksavat normaalikuntoisina 40 – 100 euroa. Vuosi 1858 on äärimmäisen harvinainen (painos 210 kpl) ja siten erittäin kallis.

Kolmannen tyyppin (1860 - 1873) 3-centtiset painavat 0,75 grammaa, niiden halkaisija on 14,0 mm ja ne ovat 900 o/oo hopeaa. Kaikki kolmannen tyyppin rahat lyötiin Philadelphiassa. Vuosien 1860 – 1862 suhteellisen suurten valmistusmäärien vuoksi ne ovat aika helposti saatavissa ja maksavat normaalikuntoisina 40 – 100 euroa. Vuosien 1863 - 1873 rahojen painosmäärät ovat hyvin pieniä (600 – 22 000 kpl) ja siten rahat ovat varsin tai erittäin kalliita.

3 dollarin kultarahaa koskeva asetus annettiin 21. helmikuuta 1853. Rahan suunnitteli rahapajan pääsuunnittelija James B. Longacre. Rahan tunnuspuolella on vapautta symboloiva intiaanipäähineinen naishahmo ja arvopuolella nimellisarvoa kehystää maissista, vehnästä, puuvillasta ja tupakasta muotoiltu seppelö. Koska käytössä oli jo 2½ dollarin kultaraha (halkaisija 18 mm, paino 4,18 grammaa, kultapitoisuus 900 o/oo), suunniteltiin uudesta 3 dollarin rahasta ohuempi ja selkeästi suurikokoisempi.

Myös Yhdysvaltain kultarahoissa vakiintunut Coronet-design, jossa tunnuspuolella on vapautta kuvaava naishahmo LIBERTY-tiara päässään ja arvopuolella on kuvattuna dominoivana vaakunakotka, korvattiin erityisesti arvopuolen kotka tietoisesti seppelöidyllä arvomerkinä. Kolmen dollarin kultaraha otettiin käyttöön vuonna 1854 ja sen tuotanto loppui vuonna 1889. Yleisesti pidetään tosiasiana, että kyseinen kolmen dollarin kultaraha (kyseisen arvoista seteliä ei koskaan kuitenkaan haluttu ottaa käyttöön) oli erityisesti tarkoitettu suurten 100 kappaleen postimerkkierien / arkkien maksamiseen tai kolmeentisten ostamiseen 100 kappaleen pussukoissa.

Kuva 5. Yhdysvaltain 2½ dollarin kultaraha vuodelta 1851 (halkaisija 10 mm), 3 dollarin kultaraha vuodelta 1854 (halkaisija 20,5 mm) ja 5 dollarin kultaraha vuodelta 1855 (halkaisija 21,6 mm). Kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma Impola, SeAMK.

Kolmen dollarin kultarahan tuotanto alkoi 15 kiiltolyöntisen kappaleen valmistuksella Philadelphian rahapajassa. Rahapajan johtaja James Ross Snowden toimitti nämä näyttekappaleet huhtikuun 28. päivänä vuonna 1854 valtionvarainministeri (Secretary of Treasury) James Guthrie:lle ilmeisesti jaettavaksi lainsäätäjille. Tuotanto Philadelphiassa alkoi ripeästi ja rahamestari Franklin Peale toimitti toukokuun 8. päivä 23 140 kappaletta ja toukokuun 12. päivä 29 181 kappaletta 3 dollarin kultarahoja laskettaviksi rahaliikenteeseen.

Kolmen dollarin kultarahasta tunnetaan kolme eri arvo puolen varianttia: vuoden 1854 pienikirjaiminen arvomerkinä, vuosien 1855 – 1858 suurikirjaiminen arvomerkinä siroilla vuosiluvun numeroilla ja vuosien 1859 – 1889 suurikirjaiminen arvomerkinä jämerillä vuosiluvun numeroilla.

Ensimmäistä varianttia (1854) on sekä Philadelphiassa lyötynä (ei rahapajan kirjainta, lyöntimäärä 138 633 kpl) sekä pienipainoksiset Dahlongan (pikkukaupunki Georgian osavaltiossa; D, lyöntimäärä 1 120 kpl) ja New Orleansin (O, lyöntimäärä 24 000 kpl) lyönnit. Philadelphian rahan hinta on normaalikuntoisena noin 600 – 1 000 euroa ja hyvin harvinaisen Dahlongan rahan arvo on 20 000 – 30 000 euroa.

Toista varianttia (1855 - 1858) on sekä Philadelphiassa lyötynä (kaikkina vuosina, ei rahapajan kirjainta) että San Fransiscossa (vuosina 1855, 1856 ja 1857). Toisen variantin rahoja lyötiin vuosittain vain joitakin kymmeniä tuhansia kappaleita. Philadelphian rahan hinta on normaalikuntoisena noin 500 – 800 euroa ja San Fransiscon 3-dollarisen on saanut halvimmillaan huutokaupasta normaalikuluneena noin 500 eurolla.

Kolmatta varianttia (1859 - 1889) on sekä Philadelphiassa lyötynä (kaikkina vuosina, ei rahapajan kirjainta) että San Fransiscossa (vuonna 1860 7 000 kpl). Kolmannen variantin rahoja lyötiin vuosittain yleensä vain joitakin tuhansia kappaleita. Suurimmat lyönnit tapahtuivat vuosina 1859 (15 718 kpl), 1874 (41 840 kpl) ja 1878 (82 344 kpl). Tavallisen vuoden Philadelphian rahan hinta on normaalikuntoisena noin 500 – 800 euroa ja San Fransiscon 3-dollarisen on saanut halvimmillaan normaalikuluneena noin 1 000 - 2 000 eurolla.

Ongelmaksi muodostui kuitenkin 3-dollarisen ohuuden takia sen suhteellisen suuri koko, mikä johti siihen, että raha saatettiin sekoittaa 5 dollarin rahaan, jonka halkaisija oli vain reilun millimetrin 3-dollarista suurempi.

3 dollarin kultarahaa lyötiin vuonna 1854 Philadelphian, Dahlongan ja New Orleansin rahapajoissa yhteensä 163 738 kappaletta. Huolimatta suurehkosta lyöntimäärästä raha ei juurikaan kiertänyt – yleisö ei siitä oikein välittänyt. Raha kiersi jollain lailla vain länsirannikolla, jossa kulta- ja hopearahoja suosittiin paperirahan sijaan. Kolmen dollarin tuotantomäärät pienenevät vuosi vuodelta saavuttaen alimman määränsä vuonna 1858, jolloin rahaa lyötiin enää 2 133 kappaletta. Vuosina 1859 ja 1850 kokonaislyöntimäärät olivat 15 638 ja 14 155 kappaletta.

Vuonna 1861 puhjennut sisällissota ja sen aiheuttama taloudellinen sekasorto sai vuosittaiset lyöntimäärät jäämään muutamiin tuhansiin vuosittain, eikä sodan päättymisen vuonna 1865 enää juurikaan elvyttänyt kolmen dollarin kultarahan tuotantoa. Ainoita poikkeuksia olivat vuodet 1874 ja 1878, jolloin lyöntimäärät hetkellisesti nousivat 41 820 ja 82 324 kappaleeseen. Kaiken kaikkiaan 3 dollarin kultarahaa lyötiin vuosina 1854 – 1889 vajaat 540 000 kappaletta, mikä ei todellakaan ole USA:n rahanlyönnin mittakaavassa kovinkaan kummoinen kokonaislyöntimäärä.

Kolmen dollarin kultaraan tehtiin sen elinkaaren aikana kaksi muutosta arvo puolelle. Alkuperäinen pieni kirjasinkoko arvomerkinässä DOLLARS muutettiin yleisöltä saadun negatiivisen palautteen vuoksi selkeästi suuremmaksi heti seuraavasta vuodesta 1855 lähtien. Arvo puolen vuosiluvun numerotyyppi muuttui suuremmaksi ja ”jykevämmäksi” vuodesta 1859 lähtien. Tunnuspuoli pysyi jokseenkin samanlaisena koko rahatyypin tuotannon ajan.

Kuva 6. Yhdysvaltain 3 dollarin kultarahan ilme muuttokset. Vasemmalla ensimmäisen vuoden 1854, toisena vuodesta 1855 lähtien käytetty isokirjaiminen DOLLAR -tyyppi ja oikealla vuodesta 1859 lähtien käytetty jykevänumeroinen vuosilukutyypin. Kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma Imppola, SeAMK.

Vuosina 1861 – 1865 käyty verinen sisällissota johti metallirahojen hamstraamiseen ja siksi syntyiikin tarve helpottaa vaihtorahapulaa laskemalla elokuusta 1862 helmikuuhun 1876 liikkeeseen viidessä eri erässä pieniarvoisia (3, 5, 10, 15, 25 ja 50 centin) ”fractional currency” paperirahoja. Joulukuusta 1864 elokuuhun 1869 laskettiin kolmannen liikkeellelaskuerän myötä muiden nimellisarvojen ohella liikkeelle myös 3 centin paperirahoja, joka oli nimellisarvoista pienin.

Kuva 7. Yhdysvaltain 3 centin paperiraha mallia 1864 – 1869, koko 66 mm * 40,5 mm. Kuvien

yhdistely ja muokkaus Jorma Imppola, SeAMK.

Nämä pieniarvoiset fractional currency -paperirahat ovat varsin yleisiä, joten niitä on suhteellisen helppo löytää ja mainittu 3 centin paperiraha maksaa nykyisin kunnosta riippuen muutamasta eurosta yli sataan euroon.

Vuonna 1851 – 1873 käytössä ollut pienikokoinen 3 centin hopearaha sai rinnalleen ja lopulta korvautui vuosina 1865 – 1889 lyödyillä reilumman kokoisilla kuparinikkelirahoilla (Cu 75%, Ni 25%), jonka halkaisija on 17,9 mm ja paino 1,94 grammaa. Näitä rahoja lyötiin vain Philadelphian rahapajassa, eikä niissä ole rahapajan kirjaintunnusta. Merkille pantaava on se, että vaikka kätevemmän kokoinen kuparinikkeliraha otettiin siis käyttöön vuonna 1865, mutta rinnan sen

kanssa lyötiin myös 3 centin pikkuisia hopearahoja vuoteen 1873 asti, kuitenkin hyvin pieninä, vuotta 1866 (22 725 kpl) lukuunottamatta vain muutaman tuhannen lyönteinä.

Kuva 8. Yhdysvaltain 3 centin kuparinikkeliraha mallia 1865 - 1889. Kuvien yhdistely ja muokkaus

Jorma Impö, SeAMK.

Näitä rahoja valmistettiin suurempia määriä vuosina 1865 – 1876 ja 1881, mutta hyvin pieniä määriä 1877 – 1880 ja 1882 – 1889. Normaalivuosien rahojen arvo on normaalikuntoisena kymppi – pari.

Kaiken kaikkiaan nämä esitellyt kolmen centin ja kolmen dollarin rahat ovat mielenkiintoinen ja monipuolinen keräilyalue. Kolmecenttiset versioineen ovat kaikkien tavoiteltavissa erityisesti nettihuutokauppojen ja -kauppiaitten avulla, eivätkä kultaiset kolmedollarisetkaan aivan mahdottomia rahatyyppejä ole – ehkä lukuunottamatta todella harvinaista Dahlongan rahaa vuodelta 1854.